

אכילת מאכל שבושל בסיר בשרי עם חלב. נ"ט בר נ"ט - נותן טעם בר נותן טעם -

השאלה הנפוצה ביותר שנשאלתי ע"י בני משפחה נוגעת בדין נותן טעם. מה הדין במקרה שבושל מאכל פרווה (פתיתים) בסיר בשרי האם מותר לאוכל איתו חלב? האם מותר לאכול אותו בארוחה חלבית? האם מותר לכתחילה לבשל מאכל פרווה בסיר בשרי כשדעתי לאכול אותו בחלב? האם יש להמתין שש/שלוש שעות בין אכילת בשר לאכילת מאכל שבושל בסיר חלבי? ומה הדין בסכין שחתכו בו מאכל חריף? אנסה במאמר זה להבהיר שאלות אלו בפשטות. אומרת הגמרא בחולין קיא:

איתמר, דגים שעלו בקערה, רב אמר: אסור לאכלן בכותח (חלב) ושמואל אמר: מותר לאכלן בכותח. רב אמר אסור - נותן טעם הוא, ושמואל אמר מותר - נותן טעם בר נ"ט הוא...אמר חזקיה משום אביי, הלכתא: דגים שעלו בקערה - מותר לאוכלן בכותח.

הגמרא מסיקה שבמקרה שדג "עלה" (בהמשך נראה מחלוקת ראשונים למה הכוונה) בכלי בשרי (בן יומו), עדיין ניתן לאכול יחד עם חלב, בגלל שיש כאן נ"ט בר נ"ט, דהיינו הדג לא קיבל טעם ישירות מן הבשר, אלא הבשר נתן טעם בכלי, והכלי נתן טעם בדג.

נציין שמוסכם על כולם שבמקרה של מאכל איסור נ"ט בר נ"ט אסור לעולם, גם אם מדובר בנותני טעם רבים (למשל סיר שבושל בו איסור, לאחר מכן בושל בו היתר, ההיתר עורבב בכפית, ולאחר מכן ערבבו באותה כפית בסיר אחר - גם הסיר האחרון אסור).

ישנן שלושה שיטות בראשונים בנוגע להיקף ההיתר:
א. ההיתר מתייחס רק לדג שהונח ("עלו") בכלי בשרי אך לא בושל או נצלה בו, ורק כאשר אחד מהם (הדג או הכלי) היה קר. כך סבור ריב"ן בשם רש"י (מובא בתוספות, חולין קיא, ד"ה "הלכתא"). לשיטה זו, אם הדג

בושל או נצלה בכלי בשרי אז אסור לאוכלו ביחד עם חלב; ואפילו אם הוא לא בושל בו אך שניהם (הדג והכלי) היו חמים דינו כנצלה, ואסור לאוכלו עם בשר. לפי שיטה זו, במקרה של אוכל ש"עלה" בלבד בכלי בשרי, הטעם המקורי (של הבשר) נחלש מספיק בשביל שבנ"ט בר נ"ט יהיה מותר לאוכלו עם חלב; אך במקרה של אוכל שבושל או נצלה בכלי בשרי הטעם המקורי עדיין משמעותי מספיק כדי לאסור לאוכלו עם חלב, אפילו כאשר מדובר בנ"ט בר נ"ט.

ב. גם אם הדג בושל או נצלה בכלי בשרי מותר לאכול לאחר מכן יחד עם חלב. כך הבינו רוב הראשונים (רמב"ם, מאכלות אסורות, ט', כג; רשב"א, תורת הבית, פה:), ועוד. לפי שיטה זו יש לחלק באופן מהותי בין טעם של איסור לבין טעם של היתר, ולכן למרות שבמקרה של איסור נ"ט בר נ"ט אסור, במקרה של היתר (דהיינו בליעת טעם של חלב או של בשר) נ"ט בר נ"ט מותר גם בבישול או צלייה, כיוון שהטעם נחלש, ועל טעם קלוש לא חל שם איסור, ולכן נ"ט בר נ"ט של טעם בשר או חלב מותר; אך לא ניתן להפקיע שם איסור של דבר שכבר נאסר, ולכן נ"ט בר נ"ט של איסור אסור.

ג. השיטה השלישית מחלקת בין צליה לבישול - אם הדג בושל בכלי בשרי מותר לאוכלו לאחר מכן יחד עם חלב, אך אם הוא נצלה בכלי בשרי אסור לאוכלו עם חלב. כך סוברים התרומה (סימן ס"א), הרא"ש (חולין כ"ה, כט), הטור (סימן צ"ה), ועוד. שיטה זו מוסברת בספר התרומה (שם): בצלי יש רק שני מעברים של טעם (הבשר בקדירה ולאחר מכן הקדירה בדג), ולכן אסור לאוכל עם חלב דג שנצלה בכלי בשרי; אך בבישול יש שלושה מעברים של טעם (הבשר בקדירה, הקדירה במים והמים בדג, ולכן מותר לאכול עם חלב דג שבושל בכלי בשרי).

להלכה:

שולחן ערוך יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן צה

סעיף א

דגים שנתבטלו או שנצלו בקדירה של בשר רחוצה יפה, שאין שום שומן דבוק בה, מותר לאכלם בכותח, משום דהוי נותן טעם בר נותן טעם דהיתרא. ואם לא היתה רחוצה יפה, אם יש בממש שעל פי הקדירה יותר מאחד בשישים בדגים, אסור לאכלם בכותח.

רמ"א יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן צה

סעיף ב'

הגה: ויש מחמירין בצלייה ובישול לאסור נותן טעם בר נותן טעם.
(ריב"ן בשם רש"י) והמנהג לאסור לכתחלה,

ובדיעבד מותר בכל ענין (סמ"ק וארוך). ודוקא לאכול עם חלב והבשר
עצמו, אבל ליתנן בכלי שלהם, מותר לכתחלה וכן נהגו.

וכן אם לא נתבשלו או נצלו תחילה, רק עלו בכלי של בשר, מותר לאכלן
עם חלב עצמו. וכן להיפך וכן אם היה הכלי שנתבשלו או נצלו בו לפגם,
שלא היה בן יומו, נוהגין היתר לכתחלה לאכלו עם המין השני.

פתחי תשובה יורה דעה סימן צה ס"ק ב

ובדיעבד מותר בכל ענין - ודוקא נתבשלו שיש ג' נ"ט שעיקר
הטעם הולך באמצעות המים אבל נצלו אסור ש"ך. הרמ"א והשו"ע
לא חילקו בין בישול וצליה אך המהרש"ל והש"ך הקלו בבישול
והחמירו בצליה.

העולה מכאן:

השו"ע פסק כרוב הראשונים, שמותר לאכול עם חלב אפילו דגים שבושלו
בכלי בשרי. לדעת הרמ"א לכתחילה חוששים לשיטת הריב"ן ואוסרים
לאכול עם חלב אוכל שבושל בכלי בשרי (ומותר לאכול עם חלב רק תבשיל
ש"עלה" בכלי בשרי); אך בדיעבד, דהיינו כאשר המאכל שבושל או נצלה
עורבב עם חלב, יש להתירו.

האם מותר לכתחילה לבשל תבשיל פרווה בכלי בשרי על מנת לאכלו לאחר
מכן בארוחה חלבית?

לדעת הרמ"א ודאי שאסור. לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה. (ט"ז סק ד)

אך מהי דעת השו"ע?

מלשון הגמרא ("דגים שעלו"), אותה העתיק גם השו"ע, ניתן לדייק שההיתר
הוא דווקא אם הם כבר בישלו, אך אין לבשל לכתחילה תבשיל פרווה בכלי
בשרי על מנת לאכלו לאחר מכן בארוחה חלבית, וכן כתבו הבית יוסף (צ"ה)
בשם הסמ"ק (רי"ג) ור' ירוחם (נתיב ט"ו, אות כה, קלז, ע"ד). אולם בבדק הבית

של הבית יוסף כתב ש"לכתחילה נמי מותר לבשל בכלי של חלב דבר שרוצה לאכול עם הבשר.

השו"ע (צ"ה, א') העתיק את לשון הגמרא, כך שלא ניתן להביא ראיה לכאן ולכאן. רוב הפוסקים הכריעו (עקב הניסוח הדיעבדי) שלכתחילה אסור לבשל מאכל פרווה בכלי בשרי כדי לאוכלו עם חלב (למשל ש"ך, צ"ה, ג; מנחת כהן, חלק א', יב; ועוד), אך הרב עובדיה (חזון עובדיה, חלק א', עמוד מא) וביביע אומר, והרב שלמה עמאר סבורים שהשו"ע מתיר לכתחילה, וכמסקנתו בבדק הבית (ובשו"ע רק נקט לשון הגמרא).

מדברי הרב שלמה עמאר:

"ובהסכמה שכתב לי מרן הראש"ל נשיא החכמים רבינו עובדיה יוסף שליט"א התייחס לזה והצדיק את מה שכתבתי בעניי שדעת מרן ז"ל ברורה שמוותר לכתחילה לבשל ירק או שאר דברים בכלי שבישלו בו בשר, אפילו הוא בן יומו, רק שיהיה נקי לגמרי, כדי לאוכלם עם חלב." לכן נראה שלפוסקים כמחבר יש על מי לסמוך ולבשל לכתחילה מאכל פרווה בסיר בשרי ולאוכלו עם חלב.

ראינו שלדעת השו"ע מותר לכתחילה לערבב עם חלב תבשיל פרווה שבושל בכלי בשרי, ולדעת הרמ"א אסור (הוא התיר רק בדיעבד, דהיינו אם המאכל עורבב עם חלב, מותר לאוכלו).

אך יש מצבים בהם הרמ"א מודה (צ"ה, ב) שמוותר אף לכתחילה:

א. 1. כאשר המאכל לא בושל בכלי בשרי, אלא רק "עלה" בו (הניחו אותו עליו). 2. כאשר מדובר בכלי שאינו בן יומו; והכנסה לכלי חלבי ללא חלב. כעת נפרט את מקרים אלו:

א. כאשר המאכל לא בושל בכלי בשרי, אלא רק "עלה" בו. אם לא התבצע בישול ממש, אלא תבשיל פרווה הונח בכלי בשרי כאשר רק אחד מהם (התבשיל או הכלי) חם, מותר אף לכתחילה לאכול תבשיל זה עם חלב. זהו ההיתר המפורש של הגמרא (חולין קיא:)) לדעת הרמ"א - "דגים שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותח". הרמ"א מתיר לעשות כך אף לכתחילה, כלומר מאכל פרווה שהונח בכלי בשרי כאשר אחד מהם חם, מותר לאכול אותו עם חלב.

ב. כאשר מדובר בכלי שאינו בן יומו. בפשטות, היתר זה תופס רק אם המאכל כבר בושל, אך לכתחילה אסור לבשל מאכל פרווה בכלי

בשרי שאינו בן יומו כדי לאוכלו לאחר מכן עם חלב. כך כתבו המהרש"ל (מובא בט"ז, צ"ה, ד, והחכמת אדם). אולם, ניתן לדייק שהגר"א (צ"ה, י) סבור שמותר אף לבשל כך לכתחילה, והסברה לכך היא שבאיסור ממש, אסור לבשל בכלי שאינו בן יומו מחשש שיבוא לבשל בכלי שהוא בן יומו, כיוון שבכך האוכל נאסר; ואילו בענייננו (מאכל שבושל בכלי בשרי) גם בכלי בן יומו האוכל לא נאסר בדיעבד, ואם כן אין מקום לגזור ולאסור בכלי שאינו בן יומו.

החכמת אדם הסכים שכאשר אין כלי אחר, מותר לכתחילה לבשל בכלי בשרי שאינו בן יומו בשביל לאכול את התבשיל לאחר מכן יחד עם חלב.

למעשה: ספרדים יכולים לכתחילה לבשל בכלי בשרי שאינו בן יומו מאכל פרווה כדי לאוכלו לאחר מכן עם חלב, בצירוף הבנת הרב עובדיה שמותר לבשל לכתחילה אף בקדירה בת יומא, וכהבנה שהעלינו בגר"א. אשכנזים לכתחילה יקלו רק בעירוב ולא בבישול, אך במצבים שאין מספיק כלים ניתן להקל אף בבישול.

ב. סיר בן יומו (שבשלו בו בשר ב- 24 שעות האחרונות) שבשלו בו מאכל פרווה

- א. לכל הדעות מותר לאכול את המאכל חם בכלי חלב.
- ב. לאשכנזים- אסור לאוכלו עם חלב ממש (בדיעבד אם נתערב בחלב מותר). ומותר לבשל לכתחילה בקדירה של בשר מאכל פרווה על מנת לאכול אח"כ מאכל חלבי.
- ג. לספרדים- אם נתבשל כנ"ל, מותר לאכול עם חלב ממש, ולרוב הדעות מותר לבשל לכתחילה.
- ד. מאכל שנצלה בכלי בשרי, יש מחמירים יותר מבישול, וסוברים שלכל הדעות אסור לאוכלו עם חלב(ש"ך ס"ק ד' בשם רש"ל) אבל יש מתירים (חכמת אדם כלל מח סעיף א' כשיטת הרמ"א בסע' ב'). ונהגו למעשה להקל.

ג. סיר נקי, שאינו בן יומו, שבשלו בו מאכל פרווה

- א. לכל הדעות מותר לאכול עם חלב.
- ב. לאשכנזים- איו לבשל כנ"ל לכתחילה, כדי לאכול עם חלב, בשעת הצורך אפשר להקל.
- ג. לספרדים- מותר לבשל על מנת לאכול עם חלב.

• אם בישל מאכל פרווה חריף בקדירה בשרית או שחתך דבר חריף (בצל), אע"פ שאין לאוכלו עם גבינה, מותר לאכול גבינה אח"כ ואין צריך להמתין.

בכל המקרים- פשוט שאין צריך להמתין 3/6 שעות בין מאכל פרווה שבושל בסיר בשרי למאכל חלבי, וכן הדין עם חתך מאכל חריף בסכין בשרי.